

SESSION 2015

**CAPES
CONCOURS EXTERNE
ET CAFEP**

SECTION : LANGUES RÉGIONALES

CATALAN

COMPOSITION ET TRADUCTION

Durée : 5 heures

L'usage de tout ouvrage de référence, de tout dictionnaire et de tout matériel électronique (y compris la calculatrice) est rigoureusement interdit.

Dans le cas où un(e) candidat(e) repère ce qui lui semble être une erreur d'énoncé, il (elle) le signale très lisiblement sur sa copie, propose la correction et poursuit l'épreuve en conséquence.

De même, si cela vous conduit à formuler une ou plusieurs hypothèses, il vous est demandé de la (ou les) mentionner explicitement.

NB : La copie que vous rendrez ne devra, conformément au principe d'anonymat, comporter aucun signe distinctif, tel que nom, signature, origine, etc. Si le travail qui vous est demandé comporte notamment la rédaction d'un projet ou d'une note, vous devrez impérativement vous abstenir de signer ou de l'identifier.

Tournez la page S.V.P.

composition en langue régionale
à partir d'un dossier constitué de documents
de littérature et/ou de civilisation

Basant-vos en els tres documents següents, mostreu les particularitats de la cultura catalana en l'Europa contemporània.

DOCUMENT N° 1 :

[...] El 1896 arriba Jaume Massó Torrents¹ escrutant les *raons objectives* que havien decantat les llengües dels territoris d'un i altre costat de les Corberes. Als seus ulls, per allà passava [...] «la més gran frontera natural que puga separar dos pobles». Massó tenia uns motius poderosos per creure que no exageraven pas, els que comparaven aquell territori devastat amb les famoses Termòpiles. De Perpinyà a Narbona hi ha uns cinquanta quilòmetres, quaranta dels quals sense arbres ni vegetació. L'única humitat que es detecta a prop la conforma, com deia un dels primers pirineïstes, una «plage marécageuse en plaques de rochers gris et tristes». Avui aquella calvicie, pentinada sovint per la tramuntana (dita «Jan de França»), encara evoca una aridesa polsosa i essencial.

La cortina que es descorre així que el viatger deixa enrere el fortí de Salses obre un paisatge poc agradable. La guia rossellonesa de l'historiador Joseph Henry, una de les primeres, parla «d'un chemin généralement ennuyeux». Jules Michelet deia que allò «c'est une autre Judée, avec les marais stagnants qui rappellent l'immobilité morne de la Mer Morte». L'erudit Pierre Vidal escrivia: «On se croirait en Palestine, tout le paysage est maigre, triste et désert». Molts escriptors que vindran després viuran un impacte similar. Segons el llenguadocià Joseph Delteil, en la circumflexió de va d'Estagell a Ribesaltes «une désolation judaïque tombe sur ce sol blanc comme un suaire». Seria un no acabar. La coneguda com a «barrera del Fitor» constituïda –i avui segueix constituint– una senyora frontera. El pas que la travessava, un mal pas: el Malpàs, com encara s'anomena la llenca de terra que voreja els estanys. El mateix nom de *Fitor* remet a un antic FICTORIO. I avui remet a una frontera color ala de mosca: la més antipoètica de les fronteres. Tot plegat és incontrovertible. Des de Salses, Massó tenia motius de sobres per veure una gran trencadura existencial. «Que ben resguardada per la Natura era un temps la nostra terra!», s'exclamava. No l'emparava només una raó històrica, sinó també una raó geològica. L'ideal nacionalista no podia sinó inflar aquella raó.

Però Massó no l'encertava tant com això. Les «cendroses, vitíferes Corberes», que poetitzava Mossèn Cinto, ocupen una part substantiva de la frontera lingüística rosselloneso-llenguadocià. Només que no l'ocupen pas tota, sinó sols un pany, el més oriental: l'arc que va de Talteüll a Salses. La resta de l'immens talús, fins que la seva declinació pel cantó del *pech* de Bugarraig, no frontereja pas amb cap territori catalanoparlant. Separa dos blocs del tot occitanòfons: el Rasès i el Perapertusès, al nord, de la Fenolleda, al sud. I és justament en aquesta última comarca on Massó experimenta la

1 Jaume MASSÓ TORRENTS, *Croquis Pirinencs*, L'Avenç, Barcelona, 1896.

seva enyorança. Aquí encepegava amb un capellà punit per catalanista i devastat per la naturalesa hostil. Aquí tot li refermava una impressió liminar, començant per la cua que duien els topònims majors: Bellestar *de la Frontièro*, Cassanyes *de la Frontièro*. Per aquelles muntanyes de color de farinetes havia passat la separació de la Catalunya antiga i el regne capetià de França.

El vescomtat de Fenollet, sufragani primer de Cerdanya-Besalú i després del casal de Barcelona, va acabar caient del costat francès amb el tractat de Corbell signat l'11 de maig del 1258. Per aquells paratges va passar el *limes* franco-català: un *limes* disputat a sang i foc durant quatre segles. Referent a la història eclesiàstica, la regió fenolledesa va arredossar-se primer al bisbat de Narbona, fins al segle XIV, i després al bisbat d'Alet-Llimós. El tractat dels Pirineus del 1659 va recol·locar les Fenolledes, que tot de cop perdran la condició de termenal. Amb la Revolució, la major part del vell *pagus Fenuletus* (tret dels pobles més occidentals: el rectangle format per Puillorenç, Atsat, Conòsols i Montfort) va passar a dependre del departament dit dels «Pirineus Orientals», juntament amb el Rosselló, el Conflent i el nord de Cerdanya. D'ara endavant, les Fenolledes també quedaran vinculades a la diòcesi d'Elna-Perpinyà. Una nova adequació a les «fronteres naturals»? Bé ho sembla. Pere Ponsich hi veia una ironia del destí, en tot això: «Calgué esperar la constitució jacobina del 1791 perquè la lògica de les realitats geogràfiques i econòmiques triomfés i tornés a les tradicions més antigues».

Tot i els vaivens de l'alta política, les «esfloreïdes valls de Fenolledes» –que Jacint Verdaguer feia passar per rosselloneses–, van mantenir el tipus llenguadocià. El país ha servat, fins avui mateix, un dialecte que retira força al rossellonès limítrof, de manera que algú hi ha vist una catalanitat de sortida, i doncs una occitanització tardana. Vistes així les coses, qui ens diu que tot plegat no va anar al revés? Que va ser el tractat de Corbell, que va emancipar el català del nord de l'occità. Que va posar la primera pedra en un procés de fissió política, però també lingüística. Vés a saber. D'altra banda, això de mirar-se les coses a partir d'un tant per cent de semblances o de dissemblances negligeix una existència més profunda: la de la cadena interlectal que subjau en els territoris de frontera.

August RAFANELL, *Notícies d'abans d'ahir. Llengua i cultura catalanes al segle XX* (2011)

DOCUMENT N° 2 :

Versos i Jocs Forals: cada u per allà on les enfila.

«La Flor d'enguany s'atorga a la composició tal: "L'amor i els ametllers florits", de la qual és autor... Joan Pineda!» La gent aplaudia. «Mireu que és jove!» Elegant, desimbolt, jo passava de bracet amb la reina, vestida de blanc, com els meus ametllers. Tornava a casa amb aquella Flor Natural, tan inspirada, tan ben recitada, i amb deu o vint duros amagats a la butxaca. Els pares, commoguts, m'abraçaven. La mare em preguntava si m'havien tret fotografies, si la reina feia goig, si era bonica, si l'endemà «sortiria» als diaris. «Joan, per què no ens *la* recites a nosaltres?» Els recitava la meva Flor. Al vespre, encara enterbolit, sortia tot sol al balcó a declamar el monòleg de la meva glòria. Davant de casa, exactament d'aquell balcó, hi havia unes fàbriques. La primera, amb tres pisos i tot de finestres, que ara em fa l'efecte que sempre estaven tancades i barrades i emmarcades per una rebava de borrim. Corn a rampeu de la fàbrica, crescuda per error, hi havia una vaqueria. A vegades, entre el catric-catrac de les llançadores dels telers, se sentia el melangiós bramul d'una vaca i l'olor tendra del farratge que cap al tard el carro entrava a l'establa. En aquella època, la

guerra del 14, les fàbriques no paraven mai. Res a dir. El progrés s'aconsegueix amb esforç, i si sempre disposéssim d'escamots de negres, encara millor. Després? Després ja en parlariem. Ben confessats a última hora i amb unes quantes indulgències, a un li asseguren la retirada... També és una llàstima que Déu no hagués fet els dies més llargs, les setmanes de nou o deu dies. A tretze i catorze anys, l'home i la dona constitueixen un estoc d'energia, cert que de poc rendiment, però també a baix preu. A les sis del matí, ho vaig comprovar uns dies que feia llit, malalt, engegaven el primer torn. Escoltava l'intolerable i confortable soroll dels telers. M'educava. Amor i ametllers, xalina i el meu nom als diaris... No, jo no era un obrer. No formava part de la família que vestia brusa blava i calçava espadenyes. Diguem que els compadia, que trobava justes les seves reivindicacions, les vagues, les protestes. Si, però jo feia versos. Mentrestant feia versos de suburbi. Per què no?

Xavier BENGUEREL, *Els vençuts* (1969)

DOCUMENT N° 3 :

Rovira para de teclejar, per assaborir millor la solemnitat del moment. Imagina un investigador tot just després de descobrir la vacuna per una malaltia incurable, un arqueòleg davant de l'aparició inesperada, en unes excavacions, de les ruïnes d'una ciutat desconeguda, un ornitòleg en una jungla remota al moment d'identificar un ocell d'una nova espècie. L'emoció del professor Rosenfeld (nom provisional, anota mentalment, potser convé que sigui d'origen jueu, caldrà verificar-ho) és del mateix ordre. El professor Rosenfeld també acaba de fer un descobriment extraordinari. Fa anys que el català ha desaparegut. L'últim diari publicat en català data de fa setanta-tres anys, i l'últim llibre de fa trenta-dos, quan ja pràcticament no el parlava ningú. La tesi més compartida, entre els divuit col·legues que s'ocupen de llengües llatines mortes en el món universitari nord-americà, és que no pot quedar ningú viu que el parli com a llengua materna. Però el professor Rosenfeld pertany a un corrent minoritari que sempre ha posat en dubte que l'agonia d'una llengua viva pugui ser tan curta, i per això fa anys que aprofita els períodes no lectius per recórrer els pobles de Catalunya buscant algú que encara el parli, preguntant als bars, a les esglésies, a la gent gran, seguint pistes falses i prestant-se a errors i bromes desagradables. Ara, finalment, es troba davant per davant amb la viva prova que la intuïció no l'enganyava. Un darrer fil, que es pot trencar en qualsevol moment, uneix, a través de la fràgil figura que té davant, el Llibre de contemplació de Ramon Llull i les poesies d'Ausiàs March amb el seu despatx al departament de llengües llatines mortes de la universitat de Yale (¿o Princeton?: ha de ser una de les millors universitats dels Estats Units). Tot el que queda viu al món de la llengua que el professor Rosenfeld ha après a estimar llegint Verdaguier, Maragall, Carner, Foix i Pla es concentra en aquest home ressec, llimat pels anys com una pedra per l'aigua d'un riu, que el mira amb ulls d'il·lusió, els ulls d'un home que no s'ha cansat de sorprendre's de les meravelles de la vida.

La relació del professor Rosenfeld amb el vell haurà de ser si fa no fa com la de l'arqueòleg amb les ruïnes d'una ciutat acabada de descobrir. A través d'ell, ha de confirmar o rebutjar un munt d'hipòtesis sobre la desaparició del català. La diferència és que el vell, al contrari de les ruïnes d'una ciutat antiga, pot respondre preguntes verbalment. ¿Què serà el primer que li dirà el professor Rosenfeld, amb el seu català d'aparell electrònic? Li demanarà educadament si hi pot parlar un moment, si no el destorba, això mateix. El vell riurà, astorat, dubtant si ha de creure el que veu i sent. ¿D'on surt aquest jove pigallós que gasta un català tan estrany i que li demana amb tants miraments si pot parlar amb ell? És clar que pot. És clar que no el destorba. ¿No estan parlant, ja? Li diu que sí, que no el destorba gens, que a la seva edat té tot el temps del món per parlar, que faci el favor d'agafar una cadira i seure.

Però l'hi diu en castellà, en un castellà una mica engolat, cerimoniós, obeint un reflex, la força del costum, i també perquè veu que el foraster ha de fer un esforç per articular cada frase en català. Al professor Rosenfeld se li glaça el somriure a la cara. «¿Pe-rò-vos-tè-par-la-ca-ta-là-oi?», martelleja, tement un nou fracàs, que tot hagi estat un malentès, una altra broma. «Sí, joven, siéntese», l'intenta tranquil·litzar el vell, amb tota la bona voluntat. «Doncs-si-no-li-im-por-ta-pre-fe-rei-xo-que-par-lem-en-ca-ta-là», s'agafa a un clau roent el professor Rosenfeld, implorant mentalment a tots els déus que coneix que el vell parli de debò català. «No-li-fa-res-¿oi?» «No, home, no», somriu el vell, incrèdul, canviant al català, «¿per què m'ha de fer res? Digui'm, ¿d'on ve, vostè?» «Dels-Es-tats-U-nits», diu Rosenfeld, alleugerit. «¿I ha vingut dels Estats Units per parlar amb mi?», pregunta el vell, amb un somriure sorneguer. «Sí», li torna un somriure esplendorós Rosenfeld, molt content de poder expressar amb una sola paraula el valor que té per ell la conversa que comença. «Reno!», diu el vell. «¿I de què vol que parlem, que és tan important?» «De-vos-tè», diu el professor. «Vull-que-m'ex-pli-qui-mol-tes-co-ses-si-té-temps-per-par-lar.» «Sí, home, sí. Demani el que vulgui que tinc tot el temps del món», diu el vell, puerilment content de saber-se l'objecte de tant d'interès. «¿Quants-anys-té-si-no-li-im-por-ta-que-l'hi-de-ma-ni?», pregunta Rosenfeld. «¿Jo? ¿Quants anys tinc?», diu el vell, amb picardia. «¿Vostè, quants me'n fa?» La filla del vell, o la jove, el que sigui, la dona que quan hi pensa i té temps l'afaita, s'acosta, sorpresa. ¿En què parlen? ¿És possible que aquest estranger que amb prou feines sap dir quatre paraules en un castellà incomprendible sàpiga la parla casolana que el vell emprava amb la mare, que en pau descansi? Darrere d'ella s'acosta un nen, també fascinat per l'escena.

Carles CASAJUANA, *L'últim home que parlava català* (2009)

TRADUCTION

Traduction en catalan :

Il demanda au chauffeur de taxi de le laisser à la Madeleine. Il faisait moins chaud que les autres jours et l'on pouvait marcher à condition de choisir le trottoir de l'ombre. Il suivait la rue de l'Arcade, déserte et silencieuse sous le soleil.

Il ne s'était pas trouvé dans ces parages depuis une éternité. Il se souvint que sa mère jouait dans un théâtre des environs et que son père occupait un bureau tout au bout de la rue, à gauche, au 73, boulevard Haussmann. Il fut étonné d'avoir encore en mémoire le numéro 73. Mais tout ce passé était devenu si translucide avec le temps... une buée qui se dissipait sous le soleil.

Le café était à l'angle de la rue et du boulevard Haussmann. Une salle vide, un long comptoir surmonté d'étagères, comme dans un self-service ou un ancien Wimpy. Daragane s'assit à l'une des tables du fond. Cet inconnu viendrait-il au rendez-vous ?

Patrick MODIANO, *Pour que tu ne te perdes pas dans le quartier* (2014)

Traduction en français :

El món s'assembla. El món és diferent. Aviat comença el país de la seda; l'arbre esdevé morera; el mas, *manyària*. Els ramats d'ovelles fan lloc a uns ramats de verms, igualment vigilats, seguits, tractats. Blancs, arriben a créixer a mida del dit de la mà, enormes. Una olor ambiental, no pestilent com l'aigua dels estanys, però lleugerament, unidament fètida, una olor de tancat, de calor reclosa, de ventre de cuc que rosegua, mastega nit i dia, i femta, tant de menjar s'ha de pair, rosec de fulles de morera, renovades amb constància, amb vigilància, atacades a l'immediat per la boca voraç, insaciable, mai satisfeta, mai distreta, ni un mig segon de repòs, sinó, un cop atès l'instant, sobtadament es para. El verm s'arrauleix sobre si mateix, s'enronda del fil que es fabrica dins seu, s'hi arrotlla, s'hi gira i regira, se'n tapa, se n'embolca, se'n fa un casc, baldufa, s'hi estova, fent el ple que el farà caure el dia just, comptat, a dins el bany bullent que salva el fil brut de la seda.

Jordi Pere CERDÀ, *Passos estrets per terres altes* (1998)

Réflexion en français :

a. Connaissances linguistiques.

« Il se souvint que sa mère [...] ». »

Présentez à des élèves de lycée les possibilités de traduction en catalan du verbe conjugué de cet extrait, en choisissant la forme pronominale. Faites référence à la stylistique, à la morphosyntaxe et à la dialectologie.

b. Connaissances culturelles.

Quels procédés linguistiques le mot « *manyària* » implique-t-il dans un texte en catalan ? Proposez deux autres exemple afin d'expliquer ces procédés linguistiques à des élèves de collège, en vous référant à un domaine culturel contemporain.